

Inleiding

Op 25 november 1999 heeft een bouwhistorische verkenning plaatsgevonden van het pand Oudegracht 228. Aanleiding hiervoor was het verzoek van de eigenaar tot plaatsing van het pand op de gemeentelijke Monumentenlijst. Twee keer eerder zijn er vertegenwoordigers van het Bureau Monumenten in dit pand geweest, namelijk 2E (17 december 1984) en 2E (19 oktober 1995). 2E heeft een notitie over het pand geschreven, 2E heeft in het kader van het "werfkelderproject" een opmeting van de kelder gemaakt.

Bouwgeschiedenis

Het pand Oudegracht 228 is gebouwd in 1883 temidden van twee middeleeuwse huizen, onder gebruikmaking van de bestaande gemene muren. De gemene muur met het huis Oudegracht 226 is opgetrokken uit baksteen met een formaat van 29-30 x 14,5 x 6,5-7 cm (10-lagenmaat: 86-90 cm). De grove wijze van metselen doet hergebruik van oudere steen vermoeden. Ter hoogte van de eerste verdieping is een rookkanaal zichtbaar, behorend bij een voorganger van het pand Oudegracht 228. De gemene muur met Oudegracht 230 is opgetrokken uit baksteen met een formaat van 6-7 x 15 x 30,5 cm (10-lagenmaat: 75-76 cm). Bij de bouw van huidige pand werd verder de bestaande werfkelder onder de straat gehandhaafd. De werfmuur daar-entegen werd wel vernieuwd.

Vergelijking met de bewaard gebleven tekening voor de bouw leert dat het pand in aangepaste vorm is uitgevoerd. De voorgevel heeft een rijkere afwerking gekregen, onder meer door toepassing van geriemde lijsten van pleisterwerk. De indeling is aangepast door plaatsing van het trappenhuis midden in het huis, in plaats van in het uitstek.

Naderhand hebben slechts ondergeschikte verbouwingen plaatsgevonden.

Bouwmassa

Het pand bestaat uit een kelder (huis- en werfkelder), drie bouwlagen en een asymmetrisch gebroken schilddak, loodrecht op de straat. Tegen de achtergevel staat een smal uitstek van twee bouwlagen met een plat dak.

Het uitstek sluit aan op de voormalige Openbare Lagere School (3^e soort), gebouwd in 1866 op de kelders van de westvleugel van het middeleeuwse Abraham Doleklooster. Naast het uitstek resteert een kleine binnenplaats. Deze binnenplaats was eertijds gedeeltelijk overdekt door een glazen luifel, die enige bescherming gaf aan de dubbele tuindeur op de begane grond. De aftekening hiervan is nog zichtbaar op de muur.

Voorgevel

De voorgevel is een smalle drielaags lijstgevel, uitgevoerd in schoon metselwerk. Op de begane grond bevindt zich een pui, bestaande uit een glasdeur (links) en een etalageruit met bovenlichten (rechts) gevat in een omlijsting van pilasters en een kroonlijst. De bovenlichten van de etalageruit zijn ingevuld met glas-in-lood. De borstwering hiervan bevat een kelderlicht. Op de eerste en tweede verdieping zijn vensters met H-schuiframen geplaatst, waarvan de indeling gezien het ontbreken van "moeten" in het raamhout authentiek zullen zijn. Op de ontwerp-tekening staan ook H-schuifvensters in de voorgevel aangegeven. De vensters zijn door geriemde lijsten van pleisterwerk omgeven, voorzien van een sluitstuk aan de bovenzijde. De beëindiging van de gevel bestaat uit een gepleisterde band ("fries") met spiegelvelden en een (vernieuwde) gootlijst.

Achtergevel

De achtergevel is een asymmetrische tuitgevel, die gepleisterd en geschilderd is. Op de begane grond bevindt zich een dubbele tuindeur met bovenlicht, op de beide verdiepingen T-schuifvensters. De geveltop bevat een stolpvenster.

Kelder

De werfkelder is het enige onderdeel, dat is gehandhaafd bij de bouw van het huidige pand in 1883. In het tongewelf zijn twee bouwfasen te onderkennen. Duidelijk valt te zien dat het voorste deel van het gewelf (ca 2,5 meter) jonger is dan het achterste deel (ca 4,75 meter). De werfmuur van machinale baksteen heeft een 19de-eeuwse karakter, maar is vernieuwd omstreeks 1985. Het rechthoekige kozijn in het midden bevat een dubbele deur met twee getra-

liede bovenlichten. De beide flankerende venstertjes zijn eveneens beschermd door middel van tralies.

De huiskelder is een rechthoekige ruimte met een enkelvoudige balklaag met houten vloerdeelen, die dateert uit de late 19de eeuw. De zuidelijke wand dateert in elk geval uit de late middeleeuwen (14de of 15de eeuw). Deze kelder is toegankelijk via de open verbinding met de werfkelder en een 19de-eeuwse gemetselde buitentrap, die naar de binnenplaats achter het pand leidt.

In de noordelijke zijwand van de kelder bevindt zich een dichtgezette doorgang, waaruit geconcludeerd mag worden dat de kelders van de panden Oudegracht 226 en 228 eens met elkaar waren verbonden.

Begane grond

De begane grond is door middel van lichte scheidingswanden verdeeld in een winkelruimte, een kantoor/verblijfsruimte achter de winkel en een trappenhuis.

De winkelruimte heeft door zijn laat-19de-eeuwse karakter goed bewaard. Er hebben slechts bescheiden aanpassingen plaatsgevonden. De voornaamste inrichtingselementen zijn: de pui in de voorgevel, het stucplafond met een rijk gedetailleerde middenstuk, de glaspui van de verblijfsruimte (met glasdeur en breed negenruitsschuifraam), betimmeringen en de (enigszins gewijzigde) winkelkast tegen de linker zijgevel.

De verblijfsruimte heeft een relatief sobere afwerking met onder meer een schouw met zwart marmeren schoorsteenmantel en gepleisterde kroonlijst, een eenvoudig stucplafond en enige betimmeringen. De binnenplaats was bereikbaar via een dubbele tuindeur (met panelen en glas), het uitstek via een enkelvoudige paneeldeur. In de zuidelijk wand is op circa 2,5 meter hoogte een sprong in het metselwerk zichtbaar, die mogelijk past bij het vloerniveau van de eerste verdieping van de voorganger van het huidige pand.

Links naast de verblijfsruimte bevindt zich een sober gedetailleerde trap naar de eerste verdieping, ingeklemd tussen de noordelijke langsgevel en een houten tussenwand. Onder de trap bevinden zich verscheidene bergruimten, toegankelijk vanuit de verblijfsruimte. De trap tussen de eerste verdieping en de zolder heeft een meer open structuur, door de samenhang met de overlopen. Hier is sprake van leuningen op gietijzeren spijltjes en gedraaide houten trappalen.

Eerste en tweede verdieping

Deze beide verdiepingen hebben een identieke opzet en indeling, bestaande uit een voorkamer, een smalle achterkamer en een trappenhuis met toilet. Op de eerste verdieping wordt het achterhuis ontsloten via de overloop van het trappenhuis.

Niet alleen de indeling van beide verdiepingen is origineel laat-19de-eeuws, maar ook het overgrote deel van de interieur-afwerking zoals stucplafonds, binnendeurkozijnen (paneeldeuren), architraaflijsten van vensters en deurkozijnen en diverse betimmeringen. Op elk van beide verdiepingen is het stucplafond van de voorkamer voorzien van een rijk gedetailleerd middenstuk ("cataloguswerk"). De geschilderde afwerking van het middenstuk op de eerste verdieping kan origineel zijn, maar is in elk geval eenmaal bijgeschilderd. De schouwen in de voorkamers zijn voorzien van zwart marmeren schoorsteenmantels en gestucte kroonlijsten. Op de eerste verdieping werd de schouw in voorkamer geflankeerd door kasten.

De afwerking van de achterkamers op de beide verdiepingen is aanmerkelijk soberder van karakter. Hier bevinden zich geen schouwen. Verwarming geschiedde door middel van het rookkanaal van de schouw in de verblijfsruimte achter de winkel. Het rookkanaal was op beide verdiepingen opgenomen in een kastenwand. Deze kastenwand is alleen op de eerste verdieping bewaard gebleven. In deze wand zijn vroeg-19de-eeuwse paneeldeuren hergebruikt, mogelijk afkomstig uit de voorganger van het huidige pand. Deze deuren waren in de late 19de eeuw aan het zicht onttrokken door een bespanning.

Volgens de beschrijving van Valentijn (1984) waren er verder nog twee opgeklampte deurtjes aanwezig, waarvan één met een "vegetatieve" beschildering. Mogelijk liggen deze nog in opslag.

Zolder

De constructie van de asymmetrische gebroken schildkap bestaat uit eenvoudige naaldhouten spanten, opgebouwd uit asymmetrische zoldergebinten (elk met één recht en één scheef geplaatst spantbeen) en A-gebinten. In de nok zijn de A-gebinten gekoppeld door middel van

spijkerplaten. Vanouds is de kap beschoten, waaruit geconcludeerd mag worden dat zich hier verblijfsruimten bevonden.

Uitstek

Begane grond: de keukenruimte op de begane grond van het uitstek is direct toegankelijk vanuit de verblijfsruimte achter de winkel. Van de inrichting zijn een kookschouw, aanrechtkastje en een vaste kast (tegen de achtergevel) bewaard gebleven. Ten behoeve van een gedeeltelijke vernieuwing van de balklaag van de zoldering, is het stucplafond verwijderd. Licht wordt verkregen via een vierruits draairaam, dat uitzielt op de binnenplaats. Daarnaast bevindt zich een glasdeur.

Eerste verdieping: deze ruimte heeft een sobere afwerking met een ziende enkelvoudige balklaag. Verlichting geschiedt ook hier met een vierruitsdraairaam.

Conclusie

Het pand dateert in zijn geheel uit 1883. De opzet en detaillering van de voorgevel en de winkelpui zijn karakteristiek voor de bouwtijd. Opvallend is dat de indeling en interieur-afwerking nagenoeg compleet en gaaf bewaard gebleven zijn. Niettemin is de architectuur- en bouwhistorische waarde relatief beperkt, omdat voornamelijk van gestandaardiseerde produkten gebruik is gemaakt. Dit soort produkten werd zeer algemeen en veelvuldig toegepast.

Utrecht, 24 december 1999
namens: Bureau Monumenten

2E